

Иван А. Чарота

доктор филолошких наука, професор

Филолошки факултет

Белоруски државни универзитет

Минск, Белорусија

ivancharota@mail.ru

СРБИ И БЕЛОРУСИ У (ДЕЗ)ИНТЕГРАЦИЈСКИМ ПРОЦЕСИМА: ПОКУШАЈ УПОРЕЂИВАЊА ИСТОРИЈСКИХ СУДБИНА

Резиме

Овај рад је покушај да се одговори на питање колико су упоредива историјска искуства Срба и Белоруса, који су на овај или онај начин били укључени у процесе интеграције и дезинтеграције. У том погледу извршен је упоредни преглед судбина два братска народа током једног миленијума. Најпре се скреће пажња на догађаје који су заправо предодредили перспективе за развој ових етничких група, а истовремено утицали на судбину региона, континента, али и целог света. Конкретно, такве светске катаклизме као што су Први и Други светски рат, распад четири царства, стварање Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, настанак и распад Савеза Совјетских Социјалистичких Република и Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, дотичу се формирања садашње Републике Србије и Републике Белорусије. Све мисли су представљене узимајући у обзир стварне и очекиване промене у савременом свету.

Кључне речи: интеграција и дезинтеграција, Срби, Белоруси, Словени, православље, историја и геополитика, Југославија, Совјетски Савез, Република Србија, Република Белорусија.

Пре свега, сматрамо да треба посветити дужну пажњу појмовном апарату. У нашем случају, ова потреба је већа него иначе. Чињеница је да речи-појмови „интеграција” и „дезинтеграција” – које су фундаменталне у формулисању теме нашег говора, као и читаве конференције – карактерише како недовољна термилошка извесност, тако и нестабилност значења уопште. Ове речи, веома активно коришћене у савременом (гео)политичком дискурсу, почеле

су да носе и све чвршће консолидују значење које није сасвим оно које су првобитно имале и које се сматрало да им је додељено. Штавише, ово се тешко може сматрати случајношћу или резултатом легитимне еволуције.

Вреди напоменути да „Речник” професора Московљевића, објављен 1966. године и поновљен четврт века касније, уопште није садржао ове речи. Он је, одражавајући нормативно стање тадашњег српскохрватског језика, садржао само две лексеме са овом основом – „*интегралан*” и „*интегрисати*”, а главна је имала следеће објашњење: „**интегритет-ета** (нем. од лат.) 1. потпуност, целина, целовитост. 2. неповредљивост, неприкосновеност”.¹⁸⁵

Лексичко значење које је првобитно настало и које се деценијама етаблирало у језичкој свести веома су јасно забележили и најауторитетнији речници страних речи. На пример: „*Интеграција* (лат. *integratio*) обнављање, допуњавање чега оним што му је битно (...) фил. прелазак из једног растројеног и расутог стања у усредсређено стање (супр. *дезинтеграција*)”¹⁸⁶. Истина, у лексиконима ове врсте, тј. страних речи, временом је почело да се поново наглашава значење: „1. спајање делова у целину; 2. удруживање, уједињавање, здруживање, чврсто повезивање; 3. уједињавање, удруживање више привредних или других организација у једну, већу, укрупњавање”¹⁸⁷.

Али ресурси Википедије, који су постали свеобухватни и постепено добијају готово законодавну улогу у стандардизацији готово свих савремених језика, указују на значења, упркос упућивању на оригинал, у преосмишљеном облику: „**Интеграција** (од лат. *integratio* – „успостављање”, „допуњавање”, „повезивање”) је процес уједињења делова у целину.” Штавише, поновно промишљање је већ у почетку програмирано клаузулом да „у зависности од контекста, може се подразумевати...”, а дата су подразумевана значења: „**Веб интеграција** је обједињавање различитих делова и система у јединствено окружење (...). **Политичка интеграција** је процес окупљања политичких структура, усмерен ка међусобној сарадњи” (...) **Економска интеграција** је процес окупљања и уједињавања предузећа, индустрија, региона, држава...”¹⁸⁸

¹⁸⁵ Московљевић Милош. *Речник савременог српскохрватског језика с језичким саветником*. Београд: КИЗ Аполон, 1990. стр. 298.

¹⁸⁶ Вујаклија Милан. *Лексикон страних речи и израза* / Редактори др С. Ристић и др Р. Алексић. Београд: Просвета, 1980. стр. 352.

¹⁸⁷ Мићуновић Лјубо. *Савремени лексикон страних реч*. Нови Сад: Универзитетска рјеч, 1988. стр. 230

¹⁸⁸ <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F>

Чак и ако гурнемо у други план оно што се уноси ширећим друштвено-политичким садржајем, није могуће да се не примети да се засебна значења готово свих појмова овде тумаче са очевидним одступањем од првобитног значења и одговарајуће етимологије. На овај или онај начин, првобитно значење „УСпостављања”, онога што је било јединствено и интегрално, замењено је „процесом зближавања” уопште и „различитих делова” посебно; штавише, само ово „зближавање” као да претпоставља стварање неке друге, нове заједнице, која не зависи ни од почетног, па ни од тренутног стања „политичких структура” које су предмет зближавања, укључујући и оно што се сматрало „суштинским” за њих”; али само подразумева укључивање у структуру већег обима.

Наравно, немогуће је занемарити чињеницу да општи трендови у формирању јавне свести у целини подређују пре свега језичку свест, па и конкретно то да је концепт „интеграције” приписан готово искључиво процесима стварања политичких структура попут НАТО-а и Европске уније, служећи као својеврстан еуфимизам. Уз све ово, никако нисмо у обавези да искажемо спремност да заменимо доминанте устаљеног погледа на свет као резултат запажених лексикографских иновација. Сходно томе, говорник – и свесно и подсвесно – сагледава процесе (дез)интеграције, узимајући у обзир све претходно значајно, и намерава да конкретизује суштину самих појмова у пројекцији онога што је за њега од посебног значаја – историјских судбина народа свог и онога, са којим се ородио.

У ствари, сасвим је прикладно посматрати читаву историју света као ланац узрочно-последичних догађаја који су повезани са уништењем и обнављањем целовитости света створеног од Бога. Људи и народи се налазе укључени у процесе који подразумевају отуђење и зближавање, раздор и помирење, расцеп и јединство... А када се процењују преломни моменти у историји и домаће и других држава, није случајност што се то предодређење наводи као универзално значење у следећим редовима Светог писма: „А Исус знајући мисли њихове рече им: Свако царство које се раздели само по себи, опустеће; и сваки град или дом који се раздели сам по себи, пропаће.” (Матеј 12:25). Ова идеја је била још развијенија и, као директно за нашу дискусију, предложена у излагању другог јеванђелисте: „Јер ако се царство подели само у себи, то царство не може да издржи; ако се кућа подели сама са собом, та кућа не може да стоји; и ако би сатана устао против себе, био би подељен, и не би могао да стоји; већ би му дошао крај.” (Марко 3,24-26)¹⁸⁹.

¹⁸⁹ Библија. Книги Ветхого и Новог Завета. М.: РБО, 1997. стр. 1026, 1057-1058.

Мислим да сви ми отприлике на исти начин разумемо шта је Господ рекао и шта су записали јеванђелисти апостоли. Што се тиче потврђивања ове истине конкретним чињеницама директно везаним за интеграционе/дезинтеграционе процесе у вези са историјом наших народа, скоро сви присутни су их се, на овај или онај начин, дотакли. Нажалост, оне се ни у ком случају не могу занемарити када су у питању Словени, заједно и појединачно. Покушавајући изнова и изнова да схватимо судбину Словена, готово увек наилазимо на колизије изазване управо том „дез/интеграцијом”; и не само спољашњом – у контексту односа између наших сродних етничких група, већ и оно што је карактеристично за унутрашњу консолидацију. Значење четири слова „С” на грбу Србије такође подстиче на размишљање о овом плану – како у високом смислу („Само слога Србина спасава”), тако и у оном заснованом на ироничној самопроцени („Србин Србина секиром сече”). Па, да бих се заштитио од сумњи у недовољну љубав према нашој браћи Србима, одмах напомињем да се значење друге фразе Белоруса тиче ништа мање, а можда чак и више. Реалност је да су у скорашњој прошлости неки моји саплеменици прекрајали историју тако да је у њој другоразредно и подређено место додељено оном делу народа који се придржавао православља и славенољубља. Штавише, на основу тако преврнуте историје код младих људи они су формирали идеје о перспективама моје земље – које се, наравно, не могу замислити без интеграције у „прогресивну, просперитетну, високоразвијену” Европу... Без обзира на дезинтеграцију Хришћанске Цркве, која већ траје више од хиљаду година и која се у овој Европи и широм глобализованог света непрестано подстиче, сада се концентришући на родно за Белорусе православље.

У вези са поменутиим се и појавила жеља да размислим о томе шта је егзистенцијално важно у прошлости и садашњости наша два народа, директно упоређујући њихове судбине. Потпуно разумем да неко може бити скептичан према таквом поређењу. Али као оправдање, молим вас да узмете у обзир, да ја као излагач имам потребу да коначно разјасним колико су легитимна била моја понављана помињања да наше народе спаја како генетска сродност, тако и многе ствари које су историјски сличне, и у садашњем стању сличне или аналогне.¹⁹⁰ Тешко да треба детаљан доказ да Белоруси, као и Срби, чувају сећање на своју припадност словенском и православном свету, да су прихватили Светлост са

¹⁹⁰ Видети.: Чарота И. А. *Белорусија и Србија: трагом узајамног упознавања и деловања*. Шабац: Центар академске речи, 2016; Чарота И. А. *Видици једног Белоруса-Белосрбина: Есеји и студије* / превела са белоруског Д. Лазаревић. Београд: Институт за политичке студије, 2023.

Истока, тј. крштени по традицији Цркве Источне, да су усвојили исто ћирилично писмо и заједнички – «равносвятенный» = једнак светом! – језик Цркве, који је затим на векове постао заједнички језик књижевности и целе културе; а такође и да су се оба народа накнадно, вољом судбине, нашла „између” Истока и Запада, а „пограничје” је изазвало духовне и културне утицаје са различитих страна света, укључујући и оне које су водиле до подела, верских преобраћења. Те је таква геополитичка ситуација испала бременита несагледивим губицима. Доста је да се сетимо да су Срби изгубили сваког трећег суграђанина у Првом светском рату, а Белоруси – у Другом светском рату; да су се, сходно томе, током преуређивања без дужне пажње на изворне етничке територије мењале државне границе, као и административне границе унутар држава...

Сложићете се да је судбине наша два народа према горе наведеним особинама ипак могуће упоређивати. Поготово ако томе додамо низ карактеристика стања држава Републике Белорусије и Републике Србије последњих деценија – на пример, становништво наших земаља и број људи у избеглиштву, укупни ресурси и економски потенцијал, претензије на самосталну улогу у светској политици итд. Укратко, ни сама браћа Срби не сматрају такво поређење неоснованим, и обично не изазивају значајне замерке међу колегама који представљају друге народе и државе.

За потпуно отуђен поглед, међутим, открива се извесна пристрасност у нашем приступу – посебно чињеница да је покривање низа обележја народа који се упоређују још увек површно, а захтева већу темељност и скрупулозност. Прихватањем такве тврдње покушаћемо да бар у неким аспектима надокнадимо изгубљено. Истовремено, да одмах оцртамо оно што нас одликује: о Белорусима као посебној етничкој грани почело је да се говори тек у другој половини 19. века; белоруски етнос је добио званичну идентификацију тек после Октобарске револуције 1917. године, али коначно формирање нације до данас не признају сви стручњаци; опет, Белоруси су стекли пуноправну државност тек крајем 20. века, после распада СССР-а. То је историјска реалност. Стога би одлике које смо раније дефинисали као стриктно белоруске вероватно било исправније упоредити са оним што је карактеристично за Црногорце, Херцеговце или Босанце – као делове свесрпског етноса, док су суштинска обележја српства узета заједно више у корелацији са оним што је карактеристично за етнос сверуски, који су сви навикли да називају источнословенским.

Горе наведено може се илустровати укупном панорамом историје Белоруса. Она се, међутим, различито тумачи. Мада, и поред свих неслагања, нико није у стању да оповргне реалност. Наиме: да су кнежевине, које су географски обухватале подручје боравка (прото)Белоруса, политички биле

лоциране у пољу силе Кијевске Русије, која је представљала извесну интегришућу структуру; штавише, углавном, дезинтеграционе тежње кнежевина, којима се сада приписује белорускост, биле су приближно подједнако карактеристичне за све издвојене кнежевине тог времена, без обзира на разлику успостављену много касније – на националну основу (белоруску, украјинску, великоруску) у модерном смислу. Осим тога, треба узети у обзир да диференцијацију претпостављају само верзије састављене савременим тумачима, који не желе да воде рачуна о постојавшој заједници.

Да, потоња историја данашњих Белоруса имала је другачији вектор развоја: као резултат својеврсних (дез)интеграционих процеса, од некадашњих издвојених западноруских кнежевина настала је Велика кнежевина Литовска, која је, заузврат, закључила династичку унију са Пољском, која се заправо претворила у инкорпорацију. Дакле, „алтернативни историчари” се очигледно удаљавају од стварности, уздижући Велику кнежевину Литовску у ранг независне белоруске државе и безобзирно називајући овај период „златним добом” националне државности, али и националне културе. Немогуће је занемарити макар чињеницу да је сам назив државе (Велика кнежевина Литовска, Руска и Жемојтска) обухватао више од једног (прото)националног елемента, као и да је за његово православно становништво вековима Кијев и даље остао центар духовне културе, а – оно што је од посебног значаја и показности јесте да је ова култура цветала кроз такозвану полемичку литературу усмерену против унијатизма, као и римокатолицизма.¹⁹¹ Такође је вредно запамтити да су православни митрополити, под чијим су омофором били наши преци, носили титулу „митрополит Кијевски и све (целе) Русије”.

Десило се тако да су они који су се након идеолошке «перестројке» бавили писањем о историји, замишљали Велику кнежевину Литовску као било шта, у зависности од жеља писаца, јер стварносне слике још увек није било у историјском памћењу белоруског народа. И зато се, чак и ако није поуздано, онда јесте прихватљиво, доживљавала фиктивна реактуелизација – прича о мирном мултиконфесионализму, о благодатној мултиетничности.

Веома битно да се у првој историји Белорусије коју је написао Србин, а која је објављена не тако давно, примећује похвална жеља за објективношћу. Ова књига, упућена сународницима, намењена је испуњењу првенствено упознајно-информативних и општеобразовних задатака. Уз све то, њу карактерише темељност у покривању ланца сложено испреплетених догађаја,

¹⁹¹ Видети.нпр: Дабрынін М.К. *Беларуская літаратура. Старажытны перыяд*. Мінск, 1952.

изазваних вишесмерним факторима, кроз које је прошао део руске етничке групе, сада идентификоване као Белоруси. Аутор ове изванредне публикације даје уверљиве податке о томе до чега је неминовно морало да доведе „ера ратова између малих кнежевина” Руса, која је одредила „унутрашње врење и консолидацију” Литваније, која се ширила „на југ и исток, услед чега је захватила руске земље све до Црног мора”, као и о томе зашто је и како „Црна Рус’ постала Рус’ Бела”.¹⁹² Јасно је да је сама тема натерала Д. Анђелковића да заузме став што је могуће ближи белорускоцентричном и истовремено синтетизујућем, па стога немају сви чињенични подаци које он доноси исту поузданост и вредност, а судови које он доноси – реалну непристрасност. Међутим, директно у вези са темом о којој разговарамо, важно је да је аутор, који је понудио поглед „споља”, и на каснија времена гледао достаточном објективно: „Међутим, широки слојеви становништва, иако су осећали и поштовали свој белоруски ниво идентитета, углавном су имали и општеруска осећања, тј. сматрали су, у ширем смислу, и све припаднике друге две руске гране својим сународницима», и у средњовековној историји сматрао потребним да укаже на присуство „два центра интеграције руског државног и политичког простора”¹⁹³, од којих је један био Велика кнежевина Литванска, Руска и Жемојтска.

А чињеница да је статус главног, а потом и јединог центра интеграције накнадно стекла Велика кнежевина Московска, која је постала Царевина, сасвим је природна. А овај образац се објашњава чињеницом да је увек, а посебно у средњем веку, од фактора који су предодредили удруживање, јединство вере имало највећу снагу. Дакле, није било нимало случајно или ситуационо, већ заиста судбоносно, за кнезове и племиће Литваније из 12. века питање избора вероисповести – прво одбацивање паганства у корист хришћанства источног обреда, а потом и прелазак из православља у католичанство. Наравно, од ових преобраћења зависила је судбина већине становништва Велике Кнежевине Литовске, за које је православна вера била вера предака, што је утицало на интеграцијске тежње за заједништвом са истоверцима. Узимајући и то у обзир, настала је чак и велика, иако утопијска, интеграцијска идеја – стварање „јединствене руско-пољско-литванске државе”.¹⁹⁴ Право поновно уједињење

¹⁹² Анђелковић Драгомир. *Историја Белорусије*. Београд: Una Press, 2009. Стр. 30, 40, 52.

¹⁹³ Исто. стр. 87, 44.

¹⁹⁴ Исто. стр. 56.

„руских људи” Велике Кнежевине Литовске са Руском државом и са Руском православном црквом дошло је много касније, после три поделе Пољске. Пре тога, они су морали још да прођу кроз дуг период полонизације представника световне власти на свим нивоима, као и присилну унијатизацију свештенства.

Иако улазак западноруских земаља у састав Руске империје Д. Анђелковић дефинише као „енергичну политику интеграције”,¹⁹⁵ овај процес је био праћен низом сукоба, који се нису увек савладавали лако и нису били нимало брзи – што је био резултат полонизације која је захватила све сфере јавног живота. Што се тиче конкретно православног становништва, које је чинило огромну већину нижих и средњих слојева, за њих је спроведена интеграција заиста одговарала и духовним и културним тежњама, а такође и прагматичним животним интересима. Белоруси су делотворно потврдили своју спремност да деле судбину са својом великоруском браћом и током Наполеонове инвазије, и током пољских устанака (1831. и 1863.), који су Пољаци подигнути са намером да поврате власт у овим земљама. То је постало још убедљивије током Првог светског рата, упркос чињеници да су становници најзападнијих региона данашње Белорусије били приморани масовно, готово без изузетка, да напуштају своје домове и поља, да одлазе у избеглиштво, а потом, након пуних пет година, да се врате у голи пепео, штавише, под другом влашћу – новонастале Пољске...

У пројекцији на судбину Белоруса, све што је повезано са распадом Руске империје и настанком Совјетског Савеза на његовим рушевинама – што су догађаји заиста светских размера – заслужује посебну расправу и непристрасну анализу догађаја у заиста глобалним размерама. На почетку треба признати да у њима улога независног политичког субјекта није додељена Белорусима. Заправо, ово је случај када је тешко идентификовати националне компоненте. Штавише, као што смо приметили, у то време било је разлога да се Белоруси сматрају потпуно реинтегрисаним делом руске (источнословенске) заједнице. С друге стране, као резултат ове глобалне катаклизме, белоруска етничка група неочекивано је добила прилике – како унутар федералне државе, тако и у контексту међународних односа – за признање као нација. На крају крајева, сматрана је за пуноправног суоснивача СССР-а, у оквиру којег је Белоруска Совјетска Социјалистичка Република СССР добила све атрибуте и институције које се очекују од државотворне нације – у својству свог службеног језика, који је брзо прошао кроз стандардизацију, националне институције у

¹⁹⁵ Исто. стр. 78.

свим сферама културе, органе периодичне штампе и издаваштво књига, Академију наука, универзитет и низ специјализованих високих школа...

Не сме се, наравно, заборавити да је као резултат међународне политике истих твораца СССР-а, тј. большевика, према условима Брестског мира из 1918. године, значајан део белоруских етничких територија пребачен у обновљену Пољску, отворено непријатељски настројену према Држави Совјета, као и према новостеченом источнословенском становништву. Тако су се западни Белоруси, као становници пољских „кресув всходњих”, нашли не само одсечени од источних Белоруса, већ су поново били подвргнути полонизацији заједно са католицима. Етничко тело и простор остали су у разбијеном стању све до септембра 1939. године, тј. целе две деценије. Поновно уједињење је извршено тек на почетку Другог светског рата, међутим, након победе СССР-а, која је укључивала поново уједињену Белорусију, над фашистичким освајачима и након ослобођења Пољске од стране совјетске војске, Белосточка област БССР је била поново предата у састав Пољске. У међувремену, Совјетска Белорусија, као укључена у велику победу над светским злом, постала је једна од земаља суоснивача УН и, уздижући се из рушевина, у стању релативног благостања, уверена у снагу уједињеног Савеза као „неразрушивог”, кренула даље. Али дошла је „перестројка” СССР-а, која је за собом повукла реорганизацију света у целини... Мој народ, Белоруси, морао је да издржи такав низ геополитичких интеграционих и дезинтеграционих преокрета.

Судбина Срба је такође изузетно сложена и трагична. Међутим, директно је упоредити са судбином Белоруса прихватљиво је само по степену сложености и драматичности. У суштини, она је сасвим другачија: од раног средњег века до почетка 20. века Срби, који су имали међународно признату државност и независну Цркву, представљали су не периферни саставни део, као што је то био случај са Белорусима, већ центар интеграционих процеса; они су сами били срж настајуће или намераване консолидације етноса, који се једносмерно успостављао током једног миленијума. Историјско искуство Срба је овакво, са свим својим предностима и манама. И управо је оно, можда, довело до спровођења интеграционе идеје, која се у деликатним формулацијама назива романтичном или утопијском, али која заправо и данас изазива веома оштре спорове у српској средини. То се односи на уједињење „троимене браће”, стварање „тројног јединства”, тј. Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Скромно мишљење вашег понизног слуге тешко може некога да занима, а још мање да буде од значаја. Зато ћемо овде и сада дозволити себи да се ограничимо само на подсећање на заслужено поштоване личности у српској средини које су директно спроводиле овај пројекат од стране Срба – принца

регента Александра I, премијер-министра Николу Пашића... као и посредно укључене у ову идеју, али опет ништа мање поштоване – Владика Николаја (Велимировића), писца Ива Ћипика...

Задржимо се на низу ставова које је овим поводом исказао Јован Дучић, високопостављени дипломата Краљевине СХС, ауторитетна јавна личност и песник-класик. Узмимо, наравно, у обзир да су изражени у условима који су посебно погодовали темељној критици. Ако не сама суштина мишљења, која се при тумачењу неизбежно поједностављује, онда се главна порука размишљања господина Дучића 1942. године може свести на следеће:

„(...)Најмање је вероватно да ће оживети југославизам, који је пропао најжалосније, и чим је био стављен на прву пробу.

Овом чланку је задатак да докаже да он и није био поникао ни из каквих позитивних основа, него из једног апсолутног неспоразума, продукт једног нарочитог поремећаја свих здравих начела за живот; једна романтика која је стављена насупрот реалне политике; и једна фатаморгана која је одвела у катастрофу државу Србију, једино реално у том нездравом сну о немогућем и неприродном”.¹⁹⁶

Изванредан представник српског народа полази од контрадикција које су првобитно биле забачене при формирању ове идеје од стране представника наводно њених носилаца, као и присутне у добијеним резултатима: „Југославизам, кад се очисти од реторичких елемената, био је за хрватску памет само један политички израз, а не и један национали појам. У овом су се Хрвати битно разликовали од српског схватања југославизма. Никад Хрвати нису замишљали могућност да свој хрватски видик замраче југословенском магловитошћу, ни да размене свој стари хрватски грош за какву неизвесну југословенску пару. Ја мислим да би се могло данас „на крају баладе”, а што значи после проживљеног и окушаног, рећи ово: у хрватским очима нико није био „добар југословен, ако није пре тога био лош Хрват”. „Од оног дана откад је „југославизам” постао доктрина разних режима, он је постао тегобан и сумњив за Србе, који су ову утопију платили великим националним губицима и неизмерним срамотама”; „Српски народ није знао да са новом и заједничком државом он узима на себе обавезе које су премашиле све његове могућности, а у замену ништа не добијајући од двеју осталих група у тој заједници. Југославизам је био странпутица и беспуће, вратоломија и самоубиство”.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Дучић Јован. *Верујем у Бога и у српство*. Београд : Дерета, 2004. С.8.

¹⁹⁷ Исто. С.5, 67, 68.

Сада различити критичари имају право да констатују непредвидљивост Дучића, који је процењивао одрживост идеје „на крају баладе”, „шта значи после проживљеног и окупаног”, тј. са очигледним сломом Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Међутим, иако је, и поред свега што је навео, „југословенство” остало идеолошки делотворно – створена је Демократска Федеративна Југославија, преименована у Федеративну Народну Републику Југославију, а нешто касније у Социјалистичку Федеративну Републику Југославију, али почетком 1990-их Дучићево предвиђање се испунило. Дучићева општа позиција се, по нашем мишљењу, показала снажном, пре свега зато што Дучић је био доследан у одређивању значаја верског фактора; у овом случају – као диференцирујућег и коначно раздвајајућег, а притом делујућег до данас. Уосталом, аналогично се дешавало и у односима Белоруса и Пољака.

Изгледа да су закључци великог српског писца и мислиоца односно улоге језика, временом подкориговани. Својевремено је српскохрватски језик заиста постао интеграциони фактор, а донекле је то остао и данас – ма како на њега гледали одвојено Хрвати, Босанци и Црногорци. Истовремено једва ли је законито да апсолутизирамо га као знак нације, о чему сведочи савремено искуство низа држава, и Белорусије у том броју. Уз све то идеја „југословенства”, како ју је Дучић назвао, у свим својим аспектима за Србе је заиста била тежак испит. Што, иначе, није увек јасно Белорусима, који су склони да у свим опцијама интеграције Словена виде само позитивно. А у Краљевини Југославији виде братску словенску земљу која је интегрисала, рекло би се, „Русију ван Русије”, тј. пружила изузетну подршку белој емиграцији у којој је било много Белоруса. Такође, није нимало случајно, што је управо тада Србија постала највећи центар русистике и славистике уопште, а значајне у том погледу личности белоруског порекла дале су свој значајан допринос (довољно је поменути А. Л. Погодина и А. В. Соловјева).

Што се тиче нашег намераваног поређења историјског искуства народа, оно може изгледати најмање контрадикторно на основу материјала последњег периода, када се формирао садашњи статус Републике Србије и Републике Белорусије. Обе земље су искусиле, иако у различитом степену када се процењује на нивоу јавне политике, помаму за „интеграцијом у Европу”. Белоруска „прогресивна елита” најновијег времена је такође тражила да се наша земља држи „светског тренда” у противтежу обнављању јединства, нудећи свом народу оно што и псеудоелита црногорска: „Доведите из свијета писце, преводиоце, историчаре, етнологе, психологе (...) доведите професионалне културологе, специјализоване педагоге за успостављање нових микрокултура, убрзану култивизацију конфликтних етнопростора, лингвисте за

стандартизовање нових језика, владике за оснивање нових цркава, идеологе за успостављање културног континуитета, спиритисте и окултисте за производњу новог памћења и нових духовних темеља¹⁹⁸ Срба у контексту глобалне политике за сада имају доста контраверзивне резултате: њима ништа, осим обећања, није дао пројекат *еуропске интеграције*, а истовремено без правог резултата остала је и магловита перспектива стварања уније Русије, Белорусије и Србије. Код нас, на постсовјетском простору, идеја савезне државе Белорусије и Русије настала је скоро одмах након распада СССР-а. Као политичка перспектива она је прихваћена руководством, стављена на референдум и добила подршку; о степену брзине остваривања таквог плана може се расправљати посебно. Сурова реалност натерала је да се у истом працу активирају српски политичари, а пре свега аналитичари који су разумели настали однос снага у свету. И публикације, као што су чланци покојних Марка С. Марковића и Небојше Крстића, никако нису биле случајне.¹⁹⁹ Руководство Белорусије је у новонасталој геополитичкој ситуацији показало мудру доследност, практично реализујући жељу коју подржава већина народа за стварањем Савезне државе, истовремено радећи на учвршћивању Заједнице независних држава (ЗНД). И правилно приметио колега Д. Анђелковић: „Иначе, како је Белорусија уз Русију увек била језгро интеграција на постсовјетском простору, већ у децембру 1991. године одлучено је да Минск буде центар ЗНД тј. да се ту налазе органи Заједнице”.²⁰⁰ А привлачна идеја „вишевекторности” се спроводи кроз учешће не само у поменутим горе интеграционим структурама и директно са њима везаном ОДКБ (Организација Договора о колективној безбедности), већ и у таквим, као што су Евразијски економски савез – ЕАЭС, Шангајска организација сарадње – ШОС и међудржавно удружење – БРИКС.

Време ће показати да ли је аналогичан курс прихватљив за Србију.

Превела с руског Дајана Лазаревић

¹⁹⁸ Мићовић Милутин. Српски лавиринт и црногорски Минотаур. Београд: СКЗ, 2003. С. 173.

¹⁹⁹ Марковић Марко С. За савез православних народа // Марковић Марко С. Православље и нови светски поредак. Београд: Образ, 1994; Крстић Небојша М. О савезу Русије, Белорусије и Југославије // Збиља (Београд). 1999, септембар-октобар. № 60-61. С. 30.

²⁰⁰ Анђелковић Драгомир. Историја Белорусије. Београд: Una Press, 2009. С.180.

ЛИТЕРАТУРА

- Анђелковић Драгомир. *Историја Белорусије*. Београд: Una Press, 2009.
- Вујаклија Милан. *Лексикон страних речи и израза* / Редактори др С. Ристић и др Р. Алексић. Београд: Просвета, 1980.
- Дабрынін М.К. *Беларуская літаратура. Старажытны перыяд*. Мінск, 1952.
- Дучић Јован. *Верујем у Бога и у српство*. Београд : Дерета, 2004.
- Крстић Небојша М. *О савезу Русије, Белорусије и Југославије* // Збиља (Београд), 1999, септембар-октобар. № 60-61.
- Марковић Марко С. *Православље и нови светски поредак*. Београд: Образ, 1994-
- Мићовић Милутин. *Српски лавиринт и црногорски Минотаур*. Београд: СКЗ, 2003.
- Мићуновић Лјубо. *Savremeni leksikon stranih reč*. Novi Sad:Uviverzitetska riječ, 1988.
- Московљевић Милош. *Речник савременог српскохрватског језика с језичким саветником*. Београд: КИЗ Аполон, 1990.
- Цитаты из Священного Писания даются по изданию: Библия. Книги Ветхого и Нового Завета*. М.: РБО, 1997.
- Чарота И. А. *Белорусија и Србија: трагом узајамног упознавања и деловања*. Шабац: Центар академске речи, 2016.
- Чарота И. А. *Видици једног Белоруса-Белосрбина: Есеји и студије* / превела са белоруског Д. Лазаревић. Београд: Институт за политичке студије, 2023.

Чарота Иван Алексеевич

Доктор филолошких наука, професор
Филолошког факултета БГУ
Минск, Беларусь

СЕРБЫ И БЕЛОРУСЫ В (ДЕЗ)ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССАХ: ПОПЫТКА СОПОСТАВЛЕНИЯ ИСТОРИЧЕСКИХ СУДЕБ

Резюме

Доклад представляет собой попытку ответить на вопрос, насколько сопоставим исторический опыт сербов и белорусов, так или иначе вовлекавшихся в

процессы интеграции и дезинтеграции. В указанном аспекте проведен сравнительный обзор судеб двух братских народов на протяжении тысячелетия. Прежде всего внимание обращается на события, действительно предопределявшие перспективы развития названных этносов, а в то же время влиявшие на судьбы региона, континента, всего мира. Затронуты, в частности, такие мировые катаклизмы, как Первая и Вторая мировые войны, крушение четырех империй, создание Королевства сербов, хорватов и словенцев, возникновение и развал Союза Советских социалистических Республик и Социалистической Федеративной Республики Югославии, образование нынешних Республики Сербия и Республики Беларусь. Все размышления излагаются с учетом реальных и ожидаемых изменений в современном мире.

Ключевые слова: Интеграция и дезинтеграция, сербы, белорусы, славянство, православие, история и геополитика, Югославия, Советский Союз, Республика Сербия, Республика Беларусь.